

Skipulagsstofnun
Jón Ágúst Jónsson
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 24. febrúar 2023
Málsnúmer: 202301-0100
LA, BK

Efni: Mat á umhverfisáhrifum vegna efnistöku úr Litlabakkanámu, Múlþingi.

Vísað er í tölvubréf frá Skipulagsstofnun, dags. 11. janúar 2023, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um umhverfismatsskýrslu vegna aukinnar efnistöku úr Litlabakkanámu, Múlþingi.

Náman við Litlabakka er staðsett á áreyrum Jökulsár á Dal, Jöklu, og efnisvinnsla hefur verið í gangi þar frá 1980. Raskað svæði vegna efnistöku er í dag um 10 ha að stærð. Til stendur að efnistaka næstu 25 árin verði allt að 10.000 m³ á ári, eða samtals um 250.000 m³. Áætluð mörk námunnar í umhverfismatsskýrslu ná yfir um 40 ha svæði. Fram kemur að náman sé í samræmi við gildandi Aðalskipulag Fljótsdalshéraðs 2008-2028 (merkt E54).

Náttúrufræðistofnun hefur farið yfir umhverfismatsskýrslu framkvæmdarinnar með hliðsjón af hlutverki stofnunarinnar og gerir eftirfarandi athugasemdir.

Fyrirhugað efnistökusvæði liggur í grennd við svæði sem Náttúrufræðistofnun Íslands hefur tilnefnt á framkvæmdaáætlun (B-hluta) náttúruminjasrár vegna vistgerða á landi, fugla og sela (<https://www.ni.is/is/midlun/natturuminjaskra/utherad>).

Eftir að Kárahnjúkavirkjun tók til starfa 2006 hefur framburður í Jökulsár á Dal breyst úr því að vera ólgandi gruggug jökulá í að vera straumlítill bergvatnsá mestan hluta ársins. Efnistaka í áreyrum Jöklu er því ekki lengur sjálfbær námuvinnsla.

Í skýrslunni eru settir fram tveir valkostir, A og B. Gengur A tillagan út á efnistöku á tveimur svæðum sem nefnd eru A og B, en B valkosturinn er tillaga um efnistöku eingöngu á B svæði austan við árfarveg sem rennur um námasvæðið. Í raun skipta þessir valkostir ekki miklu máli því fyrirséð er að valkostur B mun ekki duga til efnistöku nema um 10 ár.

Fram kemur að námasvæðinu verður áfangaskipt niður í 12 reiti (mynd 3.6.). Gert er ráð fyrir að hver reitur endist í um 2-4 ár og að jafnaði verði efnistaka í tveimur reitum eða á um 2,5 ha svæði. Gróðursnaugar áreyrar sunnan við núverandi námu eru ekki settar fram sem valkostur.

Innan fyrirhugaðs framkvæmdasvæðis hefur verið landgræðsla frá 2007 með áburðagjöf og sáningu og á þeim 15 árum sem liðin eru frá upphafi landgræðslunnar er gróðurþekja farin að myndast vestan við núverandi námusvæði og í nyrsta hluta B svæðis. Því er ljóst að það tekur tíma fyrir áreyrarnar að gróa upp. Þá kemur einnig fram að á nyrsta hluta B svæðisins er eldra námusvæði. Náttúrufræðistofnun telur að hlífa megi þessum landgræðslusvæðum innan

framkvæmdasvæðisins enda hefur verið lagt mikið í að rækta þau upp sem mótvægisáðgerðir vegna virkjanaframkvæmda. Þetta eru svæði í reitunum 9-11 og 13-15 á mynd 3.6.

Fuglalíf innan svæðisins var kannað 2. júlí 2021 af starfsmanni Eflu og sáust ummerki um 11 fuglategundir og voru fimm af þeim líklegir eða staðfestir varpfuglar innan svæðisins. Var þéttleiki sagður lítill en rétt er þó að taka fram að þessi könnun átti sér stað of seint á varptímanum til að hægt væri meta varpþéttleika með fullnægjandi hætti þar sem á þessum tímamarki hefur varp án efa misfarist hjá einhverjum fuglum og þeir yfirgefið svæðið.

Þarna voru þó enn 3-4 spóapör á 40 ha sem uppreiknað gera 8-10 pör á km² sem myndi teljast í meðallagi hár til hár þéttleiki fyrir tegundina sé litið til viðmiða sem notuð eru í skýrslu um mikilvæg fuglasvæði á Íslandi (Kristinn Haukur Skarphéðinsson o.fl. 2016). Enda er á svæði B að finna kjörlendi fyrir spóa (Mynd 4.10 í greinargerð Eflu) (Katrínardóttir o.fl. 2015).

Vitað er að á Úthéraði er þéttleiki spóa mjög hár (Guðmundur A. Guðmundsson o.fl. 2001) og má vænta þess að hann sé líka hár á grónum svæðum í nágrenni efnistökusvæðisins og því ekki gefið að þeir fuglar sem missa óðal sitt í framkvæmdunum geti gengið að öðrum svæðum vísu í grenndinni.

Þarna er þó ekki um marga einstaklinga að ræða og því getur framkvæmdin ekki talist hafa mikil áhrif á fuglalíf. En það ætti engu að síður að taka til skoðunar að hlífa þeim hluta áreyrana þar sem fuglarnir eru helst, þ.e. svæði B. Sérstaklega þar sem kjói, sem er á valista sem tegund í hættu, á þar óðal.

Grunnt er niður á vatnsborð sem gerir það að verkum að efnistaka er einungis niður á 2 m dýpi frá yfirborði. Mikilvægt er að gengið sé vel frá hverjum áfangareit námasvæðisins eftir að efnistöku þar lýkur til að vega upp á móti ásynðaráhrifum. Í námunni koma til með að myndast tjarnir og þarf að huga vel að frágangi þeirra, bæði með tillit til öryggissjónarmiða og eins lífríkis. Ekki kemur fram hvort til stendur að flytja efni inn á svæðið til uppfyllingar eða landmótunar.

Í umfjöllun um mengunarslys verður að hafa í huga að slys eru ófyrirséð og taka þarf tillit til þess að lekt áreyrarinnar er mikil og grunnt er niður á vatnsborðið. Norðaustan við námuna er B-hluta svæði á náttúruminjaskrá. Því er mikilvægt að til staðar sé skýr viðbragðsáætlun fyrir framkvæmdarsvæðið og að mengað set sé fjarlægð sem fyrst af svæðinu.

Í umhverfismatsskýrslunni er ekki fjallað um loftgæði eða hljóðvist í og við framkvæmdasvæðið, en á svæðinu er efnisvinnsla með hörpunartækjum og grjótmulningsvélum. Hins vegar kemur fram að þessi vinnsla hefur verið til staðar og því er hún e.t.v. ekki það umfangsmikil að hún valdi umhverfisáhrifum, en gott væri að taka það fram.

Náttúrufræðistofnun telur áhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar verða verulega neikvæð fyrir gróður og jarðminjar og talvert neikvæð fyrir landslag og ásynð. Hins vegar eru þau áhrif nú þegar orðin en munu aukast með aukinni námuvinnslu. Stofnunin leggur til að grónum landgræðslusvæðum sé hlíft eins og kostur er við námuvinnslu.

Virðingarfyllt,

Lovísa Ásbjörnsdóttir

Lovísa Ásbjörnsdóttir
jarðfræðingur á sviði Náttúruverndar

Heimildir:

Guðmundur A. Guðmundsson, Guðmundur Guðjónsson, Sigurður H. Magnússon, Kristbjörn Egilsson, Halldór Walter Stefánsson og Kristinn Haukur Skarphéðinsson 2001. Kárahnjúkavirkjun: Áhrif breytinga á vatnafari Jökulsár á Dal og Lagarfljóts á gróður, fugla og seli. Náttúrufræðistofnun Íslands, skýrsla unnin fyrir Landsvirkjun. 131 bls.

Katrínardóttir B., J.A. Alves, H. Sigurjónsdóttir, P. Hersteinsson, T.G. Gunnarsson 2015. The Effects of Habitat Type and Volcanic Eruptions on the Breeding Demography of Icelandic Whimbrels *Numenius phaeopus*. PLOS ONE 10(7): e0131395. [DOI:10.1371/journal.pone.0131395](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0131395)

Kristinn Haukur Skarphéðinsson, Borgný Katrínardóttir, Guðmundur A. Guðmundsson og Svenja N.V. Auhage 2016. [Mikilvæg fuglasvæði á Íslandi](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0131395). Fjölrit Náttúrufræðistofnunar nr. 55. Garðabær: Náttúrufræðistofnun Íslands. https://utgafa.ni.is/fjolrit/Fjolrit_55.pdf

